

Sevinch XOLMIRZAYEVA,
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti talabasi
E-mail:sevinchkholmiraeva@gmail.com

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti Tarjima nazariyasi Italyan tili kafedrasida mudirasi B.Ergasheva taqrizi asosida

J. RODARI ASARLARINING YOSH AVLOD TARBIYASI VA ULARNING ADABIYOTGA QIZIQISHINI OSHIRISHDA TUTGAN O'RNI

Annotatsiya

Ushbu maqola Janni Rodarining italyan tilidan o'zbek tiliga qilingan tarjimalar tahlili, shu bilan birgalikda, ularning bugungi kun yoshlari o'rtasida adabiyotga bo'lgan qiziqishlarini shakllanishida tutgan tarbiyaviy, amaliy o'rni bo'yicha fikrlarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, Janni Rodarining italyan adabiyotchilik maktabida o'ziga yarasha foydalangan uslubi, uni boshqa adiblardan ajratib turgan xislatlarini ham ochib beradi.

Kalit so'zlar: Italyan adabiyoti, bolalar ertaklari, sarguzasht, hayoliy obrazlar

THE ROLE OF J. RODARI'S WORKS IN THE EDUCATION OF YOUNG GENERATION AND INCREASING THEIR INTEREST IN LITERATURE

Annotation

This article includes the analysis of translations from Italian to Uzbek of Gianni Rodari, as well as thoughts on their educational and practical role in the formation of interest in literature among today's youth. In addition, Gianni Rodari's style, which he used in the Italian school of literature, reveals the qualities that distinguish him from other writers.

Key words: Gianni Rodari, Italian literature, children's tales, adventure, fantasy images

РОЛЬ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ДЖАННИ РОДАРИ В ВОСПИТАНИИ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ И ПОВЫШЕНИИ ИХ ИНТЕРЕСА К ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация

В данной статье представлен анализ переводов с итальянского на узбекский язык Джанни Родари, а также размышления об их воспитательной и практической роли в формировании интереса к литературе у современной молодежи. Кроме того, стиль Джанни Родари, который он использовал в итальянской литературной школе, раскрывает качества, отличающие его от других писателей.

Ключевые слова: Джанни Родари, итальянская литература, детские сказки, приключения, фантазийные образы.

Kirish. Italyan dabiyotida “Le avventure di Cipollino (Chippolinoning sarguzashtlari)”, “Il libro delle Filastrocche” (Quvnoq she'rlar kitobi), “Gelsomino nel paese dei bugiardi (Jelsamino yolg'onchilar mamlakatida)” kabi bir qator asarlar bilan nafaqat bolalar balki katta yoshlilar ko'nglidan ham joy olgan Janni Rodari bugungi kunda o'ziga xos uslubi va yo'nalishi bilan bolalar adabiyotida o'zgacha o'rin egallaydi. Ko'plab olimlarning, yozuvchilarning ushbu yozuvchi to'g'risida amalga oshirgan tadqiqot ishlari shundan xabar beradiki, Janni Rodari bolalar adabiyotida tasavurni o'stirishga qaratilgan fantazyadan, satira va yumor, interaktiv hikoyalash, so'z foydalanishda kreativlik kabilardan o'z ertak-hikoyalari unumli foydalangan. Rodarining hamdardlik va hikoya qilishga urg'u bergani son-sanoqsiz yozuvchilar, o'qituvchilar va yosh tomoshabinlarni o'ziga jalb etuvchi va quvvatlantiruvchi asarlar yaratishi, uning merosi butun dunyo bo'ylab kitobxonlarning qalbi va ongida yashashiga xizmat qildi. O'zbekistonda ham bugungi kunda jahon adabiyotiga bo'layotga e'tibor o'tkan yillarga qiyoslaydigan bo'lsak, anchagina oshgan zeroki prezidentimiz ta'kidlaganlaridek: “O'zbek mumtoz va zamonaviy adabiyotini xalqaro miqyosda o'rganish va targ'ib qilish, ko'pqirrali bu mavzuni bugungi kunda dunyo adabiy makonida yuz berayotgan eng muhim jarayonlar bilan uzviy bog'liq holda tahlil etib, zarur ilmiy-amaliy xulosalar chiqarish, kelgusi vazifalarimizni belgilab olish, o'ylaymanki, katta ahamiyatga ega.” Ushbu maqola ham adabiy ijod yo'li o'zbek adabiyotida Xudoyberdi To'xtoboyevga qiyos qilinadigan Janni Rodari asarlarining o'zbek tiliga qilingan tarjimalar tahlili, ularda aks etgan

tarbiyaviy yondashuvlarning mahorat bilan ochilib berilganiga e'tibor qaratadi va bularni misollar bilan yoritib beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. “Haqiqatga ham asosiy kirish eshigidan kirish mumkin, ham darchadan oshib tushish mumkin. Ikkinchisi bolalar uchun qiziqroq”, - deya asarlarida bolalarga xos quvnoqlikni aks etgan Rodari bolalar uchun yozishni 1949-yilda Milanda boshlaganini aytadi. O'zbekiston jahon tillari universiteti mustaqil izlanuvchisi B.S.Ergashovning ushbu adib yuzasidan yozgan maqolalariga ko'ra bu adibning “Unita”, “Paese sera” teledasturlarida jurnalist sifatida, yuzlab bolalar kitoblari, teatr matnlari va televizion dasturlar muallifi sifatida faoliyati to'g'risidagi fikrlar illiqligi bolalar adabiyotida Rodari stereotipi shakllanishiga xizmat qilgan [1]. Yozuvchining 30 yillik tajribasi, uning ijodiy merosini o'rganish, tahlil qilish ko'pchilik olimlarni qiziqitirmay qo'ymagan. Uning bolalarning aql-zakovatiga bo'lgan katta hurmati yozuvchi asarlarining har bir jabhasida yaqqol namoyon bo'ladi. Kitoblari katolik cherkovi tomonidan ta'qiqlanganiga qaramay, ta'lim bo'yicha hamkorlik harakati doirasida o'yinlar va mashqlarni ishlab chiqib, bolalar uchun topishmoqlar yozishga (Masalan, “Qizil qalpoqcha” da vertoloyot nimani anglatishi haqida), maktabda o'qish tugagach nima bo'lishini tasavvur qilishga yordam berishi bilan keng e'tirofga sazovor bo'ldi [2]. Rodari asarlaridagi qahramonlar yozuvchining o'z asarlarida yuzaga chiqarib bera olgan eng ajoyib mahoratini aksi ettiradi va shu bilan bir qatorda ularning samimiyligi, og'ir-bosiqiligi kabilarni Yevropa bolalar adabiyotchiligida qalam tebratgan ijodkorlar

ishlarida uchratmaysiz. Asar davomida obrazlarning harakatlanish chizmasini oldindan bashorat qila olmaysiz, sababi J.Rodari asar syujetida qahramonlarining "qo'li" bilan kutilmagan tub burilishlar, noodatiy ko'rinishlar, tasodiflar yaratishga juda usta [3]. English library saytining "Gianni Rodari, the logic of fantasy" maqolasida yozishicha adib har bir bolalar muallifi o'zining kichik o'quvchilariga imkon qadar yaqin bo'lishi, ular bilan bog'lana olishi va qiziqarli tarzda o'rganish tajribasiga ega bo'lishi mumkin bo'lgan hikoyalar yozishi shart deb hisoblagan [4].

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot ishonchli va yaxlit tahlilni ta'minlash uchun sifat va miqdoriy tadqiqot metodologiyalarini birlashtirgan aralash usullar yondashuviga murojaat qilgan. Aralash metodlar yondashuvi ushbu ilmiy maqolada Rodarining yosh kitobxonlar va ta'lim sharoitlariga ta'sirini yanada to'liqroq tushunish imkonini beradi. Janni Rodarining asarlari o'zbek tiliga ham tarjima qilingan bo'lib, ular orasidan "Raduga" nashriyotining "Rim ertaklari" to'plami yozuvchining "Favole al telefono (Telefonda aytilgan ertaklar)", "La torta in cielo (Osmonagi tort)", "Il libro degli errori (Xatolar kitobi)" va "Uchtadan oxiri bor ertaklar" o'zbek ertaklari boyishiga xizmat qilgan. Quyidagilar orqali sarguzashtlar bilan jamiyatga xos falsafiy qarashlar, real voqealıklar ustalik bilan yoritib berilgan va qahramonlar o'sha zamon kishilari orasidan yumoristik ruhiyat orqali tahlil asosida tanlab olingan. J.Rodarining o'zi ta'kidlaganidek, kitob o'qish davomida, avvalo, shaxsiy fikrlashni boyitish zavqi bo'lishi kerak: "La lettura, o è un momento di vita, momento libero, pieno, disinteressato, o non è nulla", ya'ni "O'qish- bu hayotning bir lahza, erkin, to'liq va befarq lahza, yoki u hech narsa emas" [5]. Rodarining yozish tili erkin va fantazyaga boyligi bilan italyan adabiyotchilik maktabida ajralib turadi. Asarlarining deyarli ko'p qismi bolalarning yosh davridanoq biror bilimga ega bo'lib ulg'ayishiga ruhlantiradi.

Tahlil va natijalar. "Ehtimol, hikoyalaring kattalardan ko'ra bolalarga ko'proq ma'qul kelardi. Ehtimol, u ertaklarni kattalar o'qib, zavqlanardi, lekin ular miriqib o'qiyotganini bildirmaslik uchun shunday derdi: 'Axir, bu bolalar ertagi-ku!'" — deydi Rodari o'zining bolalar adabiyotidagi ilk tajribasi haqida [6]. Janni Rodarining bolalar adabiyoti sohasiga qo'shgan hisssasi inkor etib bo'lmaydigan darajada chuqurdir. Rodari hikoya qilishga yangicha yondashuvni joriy qilib, bolalar adabiyotida inqilob qildi. Uning noan'anaviy hikoya tuzilmalaridan foydalanishi, masalan, chiziqli bo'lmagan syujetlar va kutilmagan burilishlar, an'anaviy me'yorlarga qarshi chiqdi va yosh ongni o'ziga tortdi. Masalan, Rodari "Grammatica della fantasia (Fantaziya grammatikasi)" asarida "hikoya mashinasi" tushunchasini kiritib, bolalarni o'yin va xayoliy mashqlar orqali hikoya qilishda tajriba qilishga undadi. Bunday yondashuv nafaqat kitobxonlarni qiziqirdi, balki ularni ijodiy jarayonning faol ishtirokchisi bo'lish imkoniyatini ham berdi. O'zining mashhur "Le avventure di Cippolino (Chipolinoning sarguzashtlari)" asarida Janni Rodari barcha yoshdagi kitobxonlarni jalb etish uchun aqlli so'zlardan, shu bilan birgalikda hazil-mutoyiba vaziyatlardan ham foydalangan. Misol uchun, Cippolino, katta yuragi bo'lgan kichik piyoz xarakteri, har biri o'ziga xos g'alati xususiyatlarga ega bo'lgan meva, sabzavot qahramonlari yashaydigan dunyoni kezadi. Bu asar bilan Rodari aqlli va o'ynoqi obraz bilan nafaqat qiziqarli, balki ijtimoiy adolat va tenglik mavzulariga nozik tarzda murojaat qiladi. "La freccia azzurra (Moviy o'q)" nomi ostida olingan filmida Rodari o'quvchilarni sehrlı sayohatga olib boradi, u erda kamtarin poyafzal ustaxonasi g'ayrioddiy sarguzashtlar

joyiga aylanadi. Sirli ko'k o'qni kashf qilish orqali bosh qahramon Pin so'zlashuvchi hayvonlar, sehrlangan o'rmonlar va injiq mavjudotlar bilan to'ldirilgan fantastik qidiruvga kirishadi. Rodarining yorqin ta'riflari va xayoliy hikoyalari o'quvchilarni oddiy narsalar g'ayrioddiy bo'lib ketadigan dunyoga olib boradi va ularni o'z tasavvurlarining sehrliga ishonishga ilhomlantiradi. Janni Rodarining nazariyalari va amaliyotlari butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimlariga sezilarli kirib keldi. Uning eng ta'sirli kontseptsiyalaridan biri "fantastik binomiallar" dan foydalanish bo'lib, unda bir-biriga bog'liq bo'lmagan ikkita so'z bilan bir-biriga bog'langan holda hayoliy hikoyalarni yaratish nazarda tutiladi. Rodari o'zining "Filastrocche" (Quvnoq she'rlar) to'plamida bolalar nomidan kattalarga murojaat tarzida o'ziga xos leksik birliklar orqali ajoyib satrlar bitadi:

Il giorno più bello della storia
S'io fossi un fornaio
Vorrei cuocere un pane
Così grande da sfamare
Tutta, tutta la gente
Che non ha da mangiare

Tarixdagi eng go'zal kun
Gar nonvoy bo'lganimda
Bir non pishirar edim,
Yemoqqa uvog'i yo'q
Barcha odamlar uchun.

Rodarining ta'limga bo'lgan yondashuvi har qanday o'rganilayotgan sohada ijodkorlik va tasavvurning muhimligini ta'kidlaydi. Uning usullarini o'quv dasturlariga integratsiyalashgan holda, o'qituvchilar o'quvchilar o'zlarining ijodiy salohiyatlarini o'rganishga undaydigan muhitni yaratish bilan olib borish, nafaqat ularning til ko'nikmalarini oshirishida, balki o'quv jarayoni bilan chuqurroq shug'ullanishga yordam beradi.

Xulosa va takliflar. Janni Rodarining merosi haqida mulohaza yuritar ekanmiz, uning asarlari bugungi adabiy meroslar orasida o'z ahamiyatini saqlab, tasavvur quvonchi, kulgi qudrati, hamdardlik va tushunish muhimligini tarannum etuvchi abadiy klassika bo'lib xizmat qilayotgani ayon bo'ldi. Rodari hikoyalari kitobxonlarda hayrat, qiziquvchanlik va mehr tuyg'ularini uyg'otish orqali zamon va madaniyat chegarasidan-da oshib, adabiyotning barchamizni ilhomlantirib, ko'tarib, birlashtirib turuvchi mustahkam kuchini eslatib turadi. "Rodari asarlarining yosh avlod tarbiyasi va adabiyotga qiziqishini oshirishdagi o'rni" mavzusidagi ushbu tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, pedagoglar, ota-onalar, siyosatchilar va bo'lajak tadqiqotchilarga bir qancha tavsiyalar berilishi mumkin. Birinchidan:

Janni Rodarining hayoliy va jozibali hikoyalari boshlang'ich va o'rta maktab o'quv dasturlariga o'quvchilarning til ko'nikmalari, ijodkorlik va tanqidiy fikrlashni oshirish maqsadida kiritilishi o'rinlidir. Ikkinchidan: Ilmiy izlanuvchilar tomonidan Rodarining asarlari turli madaniy kontekstlarda qanday qabul qilinishi va talqin qilinishi o'rganilishi lozim. Bu esa madaniy o'zgarishlarni tushunish turli auditoriyalar uchun uning hikoyalarni yanada samarali moslashtirish va tarjima qilish imkonini beradi.

Rodari ta'biri bilan aytganda, "Qiyin ishlarni qilish qiyin: kar bilan gaplashish, ko'rga gul ko'rsatish. Bolalar! Qiyin ishlarni qilishni o'rganing: ko'rlarga qo'l tuting, karlar uchun qo'shiq ayting, o'zini ozod deb hisoblagan qullarni ozod qiling".

ADABIYOTLAR

1. Ergashova B.S. Janni Rodari asarlarida ijtimoiy-siyosiy g'oyalarning sarguzasht janrida yoritilishi. "Sharq-u G'arb: Navoiy va Gyote" mavzuidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari. – Toshkent: «Nurafshon business», 2023.

2. Gianni Rodari.<https://enchantedlion.com/gianni-rodari>
3. Nishonova.M. Janni Rodari asarlarida qahramonlarning o'ziga xosligi. Образование наука и инновационные идеи в мире. 2023
4. Gianni Rodari.The logic of fantasy.2020
5. <https://blogs.bl.uk/european/2020/08/gianni-rodari-the-logic-of-fantasy-part-1.html>
6. <https://blogs.bl.uk/european/2020/08/gianni-rodari-the-logic-of-fantasy-part-1.html>
7. <https://daryo.uz/2021/10/23/haqiqatga-eshikdan-ham-teshikdan-ham-kirish-mumkin-millionlab-bolalar-va-kattalar-qalbidan-joy-olgan-haqqoy-ertakchi-janni-rodari>
8. G.Rodari, "Le avventure di Cipollino", 1957, Roma
9. G.Rodari, "Grammatica della fantasia ", 1973, Roma
10. G.Rodari, "La freccia azzurra ", 1954, Roma
11. G.Rodari, "Gelsomino nel paese dei bugiardi", 1958, Roma